

УДК 332.3:353.5

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗЕМЕЛЬ, ПОРУШЕНИХ ПРОМИСЛОВИМИ РОЗРОБКАМИ ПЕРЕДКАРПАТСЬКИХ РОДОВИЩ СІРКИ

М. Маланчук

Національний університет “Львівська політехніка”

Ключові слова: інвентаризація земель, порушені землі.

Постановка проблеми

За дуже короткий термін людина освоїла корисні копалини, не задумуючись над тим, як цей процес позначиться на стані навколишнього природного середовища, та які зміни відбудуться. А це призвело до порушення земної поверхні, втрати природної рівноваги через забруднення середовища вже у глобальному масштабі. Тому на сучасному етапі раціональне використання та охорона земель вважається однією із соціальних, економічних і екологічних проблем людства. Як об’єктивну необхідність суспільного виробництва цю проблему можна вирішити на підставі всебічного знання про кожну земельну ділянку. Важливою передумовою є інвентаризація земель, яка визначає фактичний стан використання усіх категорій земель з урахуванням змін, які відбулися в період після попередньої інвентаризації опрацювання на основі узагальнення і аналізу її матеріалів ефективних заходів щодо удосконалення земельних відносин і землекористування в країні.

Зв’язок із важливим науковими і практичними завданнями

Інвентаризація земель забезпечує дані про стан земельних ресурсів з погляду якості, кількості земель і прав власності на них. Вся ця інформація є основою автоматизованої системи державного земельного кадастру.

Розвиток і удосконалення системи інвентаризації земель – найактуальніше питання [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, які стосуються вирішення цієї проблеми

Враховуючи те, що інвентаризація земель є основою автоматизованої системи державного земельного кадастру, окремі її положення розкрито в чинному законодавстві України. Сьогодні розроблено проект Закону України “Про державну інвентаризацію земель”. Цей проект визначає правові та організаційні засади виконання робіт з державної інвентаризації земель для з’ясування фактичного стану їх використання.

Також нині діє Наказ Держкомзему України “Про затвердження Положення про земельно-кадастрову інвентаризацію земель населених пунктів”. Це Положення є нормативно-правовим документом, яким встановлюються основні вимоги до виконання робіт із земельно-кадастрової інвентаризації земель населених пунктів (міст, селищ, сіл) як невід’ємної частини вхідної інформації для ведення державного земельного кадастру.

Тимчасові методичні вказівки із кадастрового землеустрою (інвентаризації земель) встановлюють основні вимоги до виконання робіт із кадастрового землеустрою (інвентаризації земель) міст, селищ, сіл та земель несільськогосподарського призначення за їхніми межами за спрощеною технологією інвентаризації земель.

Проблему інвентаризації землі висвітлено у дослідженнях та публікаціях багатьох відомих науковців, серед яких: С.В. Бардаш, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем’яненко, Є.В. Калюга, М.В. Кужельний, Л.К. Сук та інші. Однак, незважаючи на це, питання інвентаризації землі залишаються маловивченими і потребують глибшого дослідження [1].

Невирішені частини загальної проблеми

Інвентаризація земель усіх категорій дасть змогу забезпечити необхідною інформацією органи місцевого самоврядування і виконавчої влади для ефективного використання і розпорядження земельними ресурсами. Однак відсутність необхідних теоретичних напрацювань зумовлює труднощі під час інвентаризації на практиці. Це пояснюється впливом кількох причин, зокрема: недостатнього нормативного регламентування порядку здійснення інвентаризації земельних ділянок, відсутності розробленої методики та неналежного документального забезпечення інвентаризації землі [1, 6, 8].

Постановка завдання проблеми

Планування раціонального землекористування є складовою частиною загальнодержавної системи планування. Важливе значення для планування використання та охорони земель має інвентаризація. Програмним напрямом охорони земель має бути інвентаризація порушених територій. Необхідно скласти карти, схеми порушених земель, інвентаризувати їх окремим списком.

Виклад основного матеріалу проблеми

Розвиток економіки України пов’язаний із залученням у промислове виробництво нових обсягів мінеральних ресурсів. Особливу роль у цьому процесі відіграє гірничодобувна промисловість. Але через її інтенсивний розвиток значно погіршується якість довкілля. Особливо небезпечним є порушення земної поверхні. Хоча видобуток корисних копалин зменшився, але не зменшилася гірничопромислова територія. Сьогодні ми маємо велику спадщину необдуманих вчинків під час геологорозвідувальних робіт.

Наслідки порушення земної поверхні та забруднення довкілля стали очевидними, і нині вони в центрі уваги суспільства. Тому потрібно відновлювати порушені землі, що в умовах сьогодення тільки починається.

Отже, порушені землі – це землі, територія яких порушена у процесі геологорозвідувальних робіт, видобутку корисних копалин відкритим і підземним способом, під час промислового та цивільного будівництва тощо [4].

Одним із завдань інвентаризації земель є визначення кількісного складу земель, тобто це є збирання інформації про площі земельних ділянок. Результатом такої роботи є визначення загальної площі певних категорій земель, а також окремих земельних ділянок. Відповідно до статистичних даних площа порушених земель України становить 163,1 тис. га [10].

Рис. 1. Діаграма площ порушених земель до території України

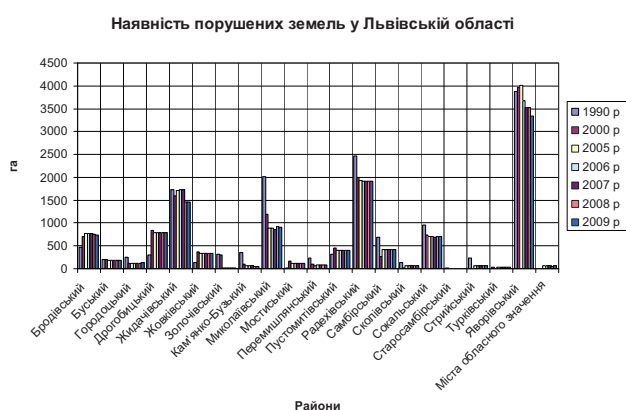

Рис. 2. Діаграма порушених земель Львівської області за районами та роками

Україна успадкувала значною мірою виснажені гірничодобувні регіони із застарілим і зношеним обладнанням підприємств видобувної та переробної галузей.

До таких територій із старою інфраструктурою та переважно відкритим та підземним способами розроблення родовищ належать майже всі регіони України, серед них і Львівська область, екологічне становище якої, здебільшого на гірничо-видобувних територіях, є критичним.

Львівська область за масштабами сучасного гірничодобувного навантаження є найпорушенишим регіоном на заході України [3].

В області нараховується 12,9 тис. га техногенно порушених земель, проте роботи є рекультиватії не виконуються [9]. У кожному районі області є порушені землі (рис. 2).

Найбільша площа порушених земель припадає на 1990 р. – 14712 га, найменша площа у 2009 р. – 11798 га [9]. Як видно з діаграми, у чотирьох районах області найбільша площа порушених земель, а саме: у Жидачівському, Миколаївському, Радехівському та Яворівському районах. Основна частина порушених земель припадає на Яворівське та Роздільське ДГХП “Сірка” та ДГРП “Подорожненський рудник” [3]. Причиною цього стало те, що на початку шістдесятих років на Львівщині розпочали видобування сірки. Це було найпотужніше родовище в СРСР, у яке входили Роздільський, Подорожненський і Яворівський сірчані кар’єри. Внаслідок падіння цін на сірку сірчані рудники стали нерентабельними, а підприємства збитковими. Постановою КМ України № 442 в 1995 р. прийнято рішення про закриття

сірчанних виробництв. Розроблення сірчанних родовищ супроводжувалося різноманітними негативними екологічними наслідками: створенням глибоких кар’єрів і великих відвалів, накопиченням відходів, інтенсифікацією карстово-суфозійних явищ, забрудненням підземних і поверхневих вод мінералізованими дренажними та оборотними водами, забруднення ґрунтів та атмосфери сірководнем, сірчанним пилом тощо [2].

Яворівське ДГХП “Сірка” складається з Язівського і Немирівського родовищ самородної сірки, які експлуатувалися в період з 1969 до 2005 р. Із зони впливу гірничих робіт були переселені мешканці сел Вільшаниця, Мурени, Лис, Новий Яр, Окілки, частково Цетулі, Тарнавиці. Площа земельного відводу станом на 1990 р. становила 7400 га, з них [5]:

рудник відкритих гірничих робіт	– 1080 га;
гідровідвали	794 га;
зовнішні відвали	918 га;
хвостосховища	680 га;
поля підземної виплавки	770 га;
водосховище	1518 га
промислові майданчики	1640 га;

Станом на 2007 р. на території Яворівського району в користуванні Яворівського ДГХП “Сірка” відповідно до форми 6-зем перебуває загальною площею 3785,67 га у одинадцятьох сільських радах (табл. 1).

Це в основному площі під відпрацьованими розробками та кар’єрами, закритими шахтами, відвалами 3177,8 га, під промисловими об’єктами 362,8635 га, під штучними водоймами 201,8 га. За радянських часів, ще 1952 р., у Новому Роздолі почали видобувати сірку. За оцінками перспективних покладів сірки мало вистачити не менше як на сто років.

Таблиця 1

Площа Яворівського ДГХП “Сірка” за сільськими радами

№	Назва сільської ради	Площа, га
1	Бердихівська	25,81
2	Верблянська	115,22
3	Віжомлянська	36,00
4	Дрогомишлівська	53,77
5	Завадівська	122,86
6	Залузька	1842,57
7	Рогізенська	15,20
8	Немирівська	118,77
9	Шклівська	51,90
10	Старичівська	126,3141
11	Терновицька	1277,25
12	Разом	3785,6641

Під масштабний видобуток побудували не лише містечко Новий Розділ, у якому і нині мешкає 34 тис. ос., а й створили потужну інфраструктуру. Але у 1996 р. підприємство зупинилося і почало фактично гинути, залишивши техногенні утворення, такі як кар’єр, відвали, хвостосховища, гідровідвали тощо [2].

Техногенні об’єкти і утворення Роздільського ДГХП займають площу 2152 га. Вона розподіляється так:

завод міндобрив	93;
склад фосфогіпсу	58;
аккумулявальний басейн	127;
сірчане виробництво	125;
хвостосховище № 1	220;
хвостосховище № 2	140;

став-відстійник	130;
кар'єр	263;
зовнішні відвали	853;
гідровідвал суглинків (№ 3)	125;
біостави	18.

Загалом Роздільська “Сірка” розміщена на території смт. Розділ, смт. Новий Розділ, Берездовецької, Березинської та Крупської сільських рад Миколаївського району.

Подороженське родовище експлуатували відкритим способом з 1971 до 1994 р. Залишкові запаси сірки становлять близько 5 млн. т. Площа відведених земель досягала 16 км², зокрема 5,7 км² займав кар'єр і 6 км² зовнішні відвали. Земельний відвід становить 1650 га [5].

За станом на 1.01.2002 р. підприємству було відведено 1818,9 га земель. Після передавання частини земель в народне господарство за Подороженським рудником рахується 1650 га. Незадіяно 331,4 га, з яких 121 га в межах гірничого відводу під кар'єр і 210,4 га – під зовнішні відвали. В проектному контурі розташування зовнішніх відвалів віддано в тимчасове користування 164га [5].

Таблиця 2

Площі Подороженського рудника станом на 1.01.2003 р.

Назва	Площа, га
Проммайданчик, с. Подорожне і житловий фонд	347,9
Кар'єр	420,3
Зовнішні відвали	558,5
Акумулявальний басейн	95,0
Непорушені землі	228,3
Загалом	1650,0

Як видно із табл. 2, основна частина порушених земель – це кар'єр та зовнішні відвали. На цій території планується регіональний ландшафтний парк.

Постановою Кабміну України № 258 від 2 березня 1998 р. прийнято рішення про ліквідацію рудника через нерентабельність. Наказом Мінпромполітики № 366 від 30.03.2000 р. створено державне госпрозрахункове підприємство (ДГРП) “Подороженський рудник”, основним завданням якого є ліквідація сірчаного кар'єру і відновлення порушеного гірничими роботами ландшафту [5].

Розроблення сірчанних родовищ на території Львівської області призвело до ландшафтних змін, вилучення земель з господарського використання, створення техногенних елементів ландшафту, забруднення ґрунтів, вирубка лісів, створення системи примусового відведення річок з території родовища з будівництвом дамб, каналів, водосховищ. Щоб покращити ситуацію на території колишніх розробок сірки, потрібно у перший рік виконати інвентаризацію порушених земель.

Висновки

Територія Передкарпатського сірконосного басейну внаслідок відкритих розробок сірки та підземної виплавки сірки утворився суцільний дикий “місячний” ландшафт. Ніщо не зможе приховати рани землі, заподіяні їй людиною. Понад десять років тому припинено видобування сірки на колись найбільшому в Європі відкритому родовищі “Яворівська сірка”. Вибравши цінні поклади, земляні відвали залишили напризволяще. Тому одним з першочергових завдань є інвентаризація територій ДГХП “Сірка”. Наступним кроком повинно бути розроблення генерального плану

розвитку території. І лише тоді можна буде розвивати рекреаційну сферу. Загалом виконання робіт з інвентаризації земель дасть змогу поповнити інформаційну базу для ведення державного земельного кадастру, законодавчо врегулювати земельні відносини, раціонально використовувати земельні ресурси.

Література

1. Горбатюк В.М. Інвентаризація земель у системі управління земельними ресурсами / В.М. Горбатюк, В.Н. Дмитрусенко // Науково-технічний збірник “Містобудування та територіальне планування”, 2008. – № 31.
2. Гайдін А.М. Альбом “Яворівське озеро” / А.М. Гайдін, І.І. Зозуля. – Львів: Академ. гірнич. наук, 2007.
3. Екологія Львівщини – Львів: Сполом, 2008. – 78 с.
4. Закон України “Про охорону земель” / Верховна Рада України. – 2003. – № 962 – 349 с.
5. Звіт про науково-технічну роботу “Створення системи та проведення спеціальних екологічних моніторингових досліджень в зоні впливу гірничо-хімічних підприємств Львівщини” Академія гірничих наук України. – Відділення гірничо-хімічної сировини, 2008. – 35 с.
6. Земельний кодекс України: Науково-практичний коментар / посіб. [для студ. юрид. спец.] / В.І. Семчик, І.Д. Приймак, А.П. Трачук. – К.: Ін Юре, 2004. – 676 с.
7. Іванов С.А. Еколого-ландшафтознавчий аналіз гірничопромислових територій (на прикладі Львівської обл.): Автореф. дис. канд., техн. наук: 11.00.11. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
8. Наказ Держкомзему України “Про затвердження Положення про земельно-кадастрову інвентаризацію земель населених пунктів” № 85 від 26.08.97 Офіційний вісник України. – 1997. – № 45, стор. 104, код акту 4206/1997.
9. Статистичний збірник. Довкілля Львівщини / ЛОГУ зем. рес. – Львів, 2010. – 90 с.
10. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К.: Техніка, 2010. – 900 с.

Інвентаризація земель, порушених промисловими розробками передкарпатських родовищ сірки М. Маланчук

Проаналізовано важливість інвентаризації порушених земель. Наведено склад земель Передкарпатського сірконосного басейну за адміністративними утвореннями.

Інвентаризация земель, нарушенных промышленными разработками предкарпатских месторождений серы М. Маланчук

Проанализировано важность инвентаризации нарушенных земель. Приведено состав земель Предкарпатского сероносного бассейна в разрезе административных образований.

Inventory of land disturbed by industrial development deposits Precarpathians sulfur M. Malanchuk

The article analyzes the importance of an inventory of land disturbed. A composition deposits Precarpathians sulfur basin land for administrative structures.